

بررسی نقش سرمایه گذاری کشاورزی بر درآمد روستایی

فاطمه رستگاری پور^{۱*}، مریم طلعتی^۲

چکیده

بخش کشاورزی یکی از مهم ترین بخش های اقتصادی به ویژه در کشورهای در حال توسعه می باشد. نقش این بخش همواره در تولید ناخالص ملی و همچنین ایجاد اشتغال مهم بوده است. کاهش تولید در بخش کشاورزی از کاهش اشتغال آن کمتر است، به عبارت دیگر شدت کاربری زیادتری دارد. این بخش ابزار قوی برای کشورهای در حال توسعه از جمله ایران به شمار می رود که توسط آن به رشد و توسعه اقتصادی دست یابند. همچنین توسعه در این بخش موجب کاهش فقر در این کشورها گردیده است. این پژوهش با هدف بررسی نقش سرمایه گذاری بر درآمد روستایی انجام شده است. با استفاده از آمار دوره زمانی ۱۳۹۸-۱۳۵۳ و از طریق معادلات همزمان نوع ارتباط سرمایه گذاری کشاورزی و رشد اقتصادی و فقر روستایی مورد بررسی قرار گرفته است. با به کارگیری نرم افزار E-views معادلات مورد نظر برازش شده و ضرایب آن محاسبه گردیده است. نتایج مطالعه نشان می دهد که درآمد کشاورزان و در نتیجه روستاییان از درآمد سایر مشاغل کمتر و با نوسانات بیشتری همراه بوده است از این مهمتر اینکه به دلیل عدم ثبات و نوسان قیمت ها که منجر به نوسان در درآمد کشاورزان می شود سهم درآمد آن ها نسبت به دیگر اقشار جامعه روز به روز در حال کاهش است. موجودی سرمایه، نیروی کار و بهره وری کل عوامل تولید کشاورزی تاثیر مثبت معناداری بر رشد اقتصادی کشاورزی دارند.

واژه های کلیدی: فقر روستایی، رشد اقتصادی، سرمایه گذاری، بهره وری

^۱ استادیار گروه اقتصاد کشاورزی دانشگاه تربت حیدریه
^۲ دانش آموخته کارشناسی ارشد دانشگاه تربت حیدریه.

مقدمه

به باور بسیاری از اقتصاددانان وجود یک بخش کشاورزی پیشرو و نیرومند از ضروریات توسعه اقتصادی است. در هر شرایطی توسعه بخش کشاورزی پیش شرط توسعه اقتصادی کشور است و تا زمانی که موانع توسعه این بخش برطرف نشود سایر بخش‌ها نیز به شکوفایی، رشد و توسعه دست نخواهند یافت (درویشی، ۱۳۷۳).

تجربه کشورهای موفق در زمینه‌ی تولید محصولات کشاورزی نشان می‌دهد که به کارگیری تجهیزات سرمایه‌ای در فعالیت‌های مختلف کشاورزی منجر به افزایش بهره‌وری عوامل تولید از جمله مدیریت نیروی کار و زمین شده است. وبا توجه به اینکه بیشتر فعالیت‌های کشاورزی در روستا صورت می‌گیرد سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی موجب ایجاد فرصت‌های شغلی در این بخش می‌گردد و در نتیجه با جلوگیری از مهاجرت افراد به شهرها عرضه‌ی بخش کشاورزی را بالا می‌برد که این نیز در بالابردن سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و گسترش فعالیت‌های آن همراه با فن‌آوری بالاتر و در نهایت افزایش عرضه‌ی موادغذایی و افزایش درآمد روستاییان موثر است.

علاوه بر نقش سرمایه به عنوان یکی از مهم‌ترین نهاده‌های تولید متأسفانه کمبود سرمایه و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ایران در مقایسه با سایر بخش‌ها باعث پایین آمدن سطح بهره‌وری در این بخش شده که این بهره‌وری اندک خود موجب کاهش درآمد کشاورزی و سودآوری این فعالیت شده و آنها را برای سرمایه‌گذار غیر اقتصادی و پرخطر ساخته است لازم به یادآوری است که بخش کشاورزی با داشتن سهمی حدود ۱۳ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور، ۲۵ درصد ارزش صادرات غیرنفتی، ۲۰ درصد اشتغال سرمایه‌گذاری اندکی از سرمایه‌گذاری کل را به خود اختصاص داده است این درحالی است که بخش صنعت و خدمات به ترتیب ۶۵ و ۳۰ درصد بوده است (بانک مرکزی، ۱۳۹۷).

فقر در یک جامعه زمانی به وجود می‌آید که افراد از یک رفاه معیشتی که طبق معیارهای آن جامعه، حداقل معقول تلقی می‌شود. برنامه‌های ضد فقری که به روستا و مسائل روستاییان توجهی نداشته باشد با موفقیت روبه رو نخواهد بود زیرا فقر به طور عمده در روستاها متمرکز است و با توجه به سطح درآمد روستاییان و آسیب‌پذیری آنان در مقابل نوسانات درآمد و قیمت، سیاست‌های اصلی فقر باید مبتنی بر توانمندکردن فقیران روستایی برای درآمدهای بالاتر باشد رشد اقتصادی و در نتیجه امکان دستیابی اقشار روستایی به درآمدهای مناسب نیازمند حضور همگام نیروی کار و سرمایه در فعالیت بیشتر مناطق روستایی یعنی کشاورزی است. با وجود فراوانی نیروی کار در این مناطق، موجودی سرمایه از وضعیت نامناسبی برخوردار نیست. این درحالی است که نقش سرمایه در رشد در رشد اقتصادی بخش کشاورزی و مناطق روستایی امری آشکار تلقی می‌شود.

در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور منابع لازم و کافی به بخش کشاورزی اختصاص نیافته است و در تخصیص بودجه به این بخش و همچنین، در اتخاذ سیاست‌های لازم برای فقرزدایی در روستاها تلاش لازم نشده است (خالدی و همکاران، ۱۳۸۷).

نظر به اینکه فعالیت اصلی در مناطق روستایی کشورهای جهان سوم از جمله ایران کشاورزی بوده است این بخش می‌تواند نقش و اهمیت زیادی در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی این مناطق داشته باشد، نیاز توجه به بخش

کشاورزی و انجام سرمایه‌گذاری های لازم و متعدد در این زمینه می‌تواند به عنوان یکی از عوامل اصلی در کاهش فقر روستایی نقش ایفا کند. بنابراین، آگاهی از وضعیت فقر روستایی کشور و تعیین عوامل موثر بر آن با نگاه ویژه به مقوله سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی می‌تواند به تدوین سیاست‌های فقرزدایی روستایی کمک نماید.

سرمایه به عنوان عامل تولید مکمل و اسای نیروی کار در فرآیند تولید و در نتیجه، رشد اقتصادی تلقی می‌شود. سرمایه را آن قسمت از کالاهایی که به وسیله بشر تولید شده ولی به مصرف نرسیده است، می‌دانند. پس سرمایه را باید ثروتی دانست که بشر، مولد آن بوده است. ۱. سرمایه اگر مرکب از کالاهایی باشد که مصرف‌کننده آن را مصرف می‌کند، سرمایه مصرفی ۲ نام دارد، مانند خانه، اتومبیل و جواهرات. پس می‌توان گفت که سرمایه عبارت است از تجمع آن دسته از کالاهای تولیدی به وسیله بشر که دوباره فرآیند تولید به کار گرفته می‌شود.

رشد بالای جمعیت، افزایش پیوسته تقاضای مواد غذایی و همچنین نیاز روز افزون منابع مختلف بر محصولات کشاورزی، ایجاد تحولی را در این بخش به نحوی که بتواند کمیت و تنوع محصولات کشاورزی را در مدت زمان کوتاه افزایش دهد، ضروری جلوه می‌دهد.

بررسی روند در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ که بسیاری از کشورهای در حال توسعه، توسعه اقتصادی را مترادف با توسعه صنعتی تلقی می‌کردند و بر مبنای استراتژی "اول توسعه صنعتی" و با تاکید بر این بخش به بهای غفلت ورزیدن از بخش کشاورزی، برنامه‌های توسعه اقتصادی خود را تدوین نمودند، با گذشت زمان دریافتند که بدون توسعه بخش کشاورزی توسعه اقتصادی ناممکن است و عدم سرمایه‌گذاری در این بخش منجر به کند شدن و یا توقف توسعه اقتصادی می‌گردد. از این رو کشورها متوجه نقش کشاورزی شدند و به "استراتژی توسعه صنعتی مبتنی بر استراتژی توسعه بخش کشاورزی" روی آوردند (شریف، ۱۳۸۰).

در این میان میزان سرمایه به لحاظ قابلیت تبدیل آن به دیگر عوامل در فرآیند تولید، نقش بسار مهمی در توسعه فعالیت‌های اقتصادی دارد. با به کار گیری صحیح سرمایه و ترکیب آن با دیگر عوامل تولید و استفاده بهینه از منابع محدود، می‌توان ظرفیت تولید را افزایش داد. به بیان دیگر توسعه فعالیت‌های اقتصادی بدون فراهم آوردن شرایط افزایش تشکیل سرمایه در این فعالیت‌ها امکان پذیر نخواهد بود. شکی نیست که لازمه کار، کارا نمودن بخش دولتی و مشارکت فعال بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری است. سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به دلیل افزایش پیوسته تقاضا برای مواد غذایی و دیگر محصولات کشاورزی می‌تواند موجب رشد تولید شود. در واقع افزایش تقاضا موجب بالا رفتن سطح قیمت‌ها شده و افزایش قیمت‌ها باعث افزایش انگیزه سرمایه‌گذاری می‌شود (شاکری و موسوی، ۱۳۸۷).

بخش کشاورزی یکی از مهم ترین بخش‌های اقتصادی به ویژه در کشورهای در حال توسعه می‌باشد. نقش این بخش همواره در تولید ناخالص ملی و همچنین ایجاد اشتغال مهم بوده است. کشتش تولید در بخش کشاورزی از کشتش اشتغال آن کمتر است، به عبارت دیگر شدت کاربری زیادتری دارد. بخش کشاورزی وضعیت مطلوبی از لحاظ

¹ . Man – made wealth

² . Consumers capital

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ندارد و نتایج مطالعات بر به کاربر بودن و نقش ضعیف این بخش در تشکیل سرمایه ثابت ناخالص دلالت دارد (قنبری و برقی، ۱۳۸۷).

با توجه به اینکه الگوی کاهش دخالت مستقیم اقتصادی دولت در بخش‌های تولیدی و افزایش مشارکت بخش خصوصی در فعالیتهای تولیدی و اقتصادی یک اصل مورد قبول به شمار می‌آید، کوشش در زمینه جلب و جذب سرمایه‌های خصوصی به بخش کشاورزی نقش مهمی در این امر ایفا می‌کند. در واقع فراهم سازی زمینه‌های لازم برای افزایش سرمایه‌گذاری در این بخش و بستر سازی مناسب برای جلب و جذب سرمایه‌های خصوصی به بخش کشاورزی، پیش شرط اغماض ناپذیر توسعه پایدار کشاورزی در ایران است (حجتی، ۱۳۸۰).

هدف اصلی بسیاری از کشورهای در حال توسعه رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی است و برای رسیدن به این هدف باتوجه به وضعیت کشاورزی در این کشورها پیشرفت و توسعه این بخش اصلی‌ترین هدف آنها به شمار می‌رود و کشور ایران نیز از این مساله مستثنی نیست از طرفی با توجه به اهمیت بخش کشاورزی و موضوع فقرزدایی و رابطه کشاورزی و فقر، به دلیل اینکه اکثر فقرا در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و شغل آنها کشاورزی است، سرمایه گذاری در بخش کشاورزی مورد اهمیت قرار می‌گیرد.

پیشینه تحقیق

عمرانی و فرج‌زاده (۱۳۹۴) نقش انواع سرمایه در رشد بخش کشاورزی ایران را مورد مطالعه قرار دادند و نتایج نشان داد که نقش سرمایه فیزیکی در بخش کشاورزی ایران از سایر انواع سرمایه بیشتر است و بازده این نهاد را می‌توان بالاتر از ۳/۰ ارزیابی نمود. همچنین مشاهده شد پس از سرمایه فیزیکی سرمایه اجتماعی بطور نسبی دارای نقش مهمی در تولید کشاورزی است در حالی که برای سرمایه انسانی در بخش کشاورزی مساعدت حایز اهمیتی به دست نیامد.

طالشی و همکاران (۱۳۹۴) نقش سرمایه‌گذاری‌های دولت در ظرفیت‌سازی مناطق روستایی را بررسی نمودند نتایج نشان داد دولت با سرمایه‌گذاری‌های عمرانی در تقویت و ارتقاء ظرفیت‌سازی جوامع روستایی از کارآمدی ناچیزی برخوردار است و هنوز روستانشینان نیز نقش‌آفرینی کمتری را در توسعه روستایی برای خود قائل هستند.

بنی اسدی و محسنی (۱۳۹۳) بررسی اثر سرمایه گذاری بخش کشاورزی بر فقر، توزیع درآمد و مهاجرت روستایی را مطالعه کردند نتایج نشان داد که سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، منجر به کاهش فقر، ضریب جینی و مهاجرت روستایی می‌شود. از این رو توصیه می‌شود، سیاست گذاران توجه ویژه ای به سرمایه گذاری در بخش کشاورزی داشته باشند.

عزمی و همکاران (۱۳۹۲) چالش‌ها و مشکلات بخش کشاورزی و نقش آن در مهاجرت از روستا به شهر را بررسی نمودند. یافته‌ها نشان داد که فقدان صنایع تبدیلی در کاهش درآمد روستاییان منطقه نقش اساسی دارد همچنین درباره نقش درآمد کشاورزی در مهاجرت از آزمون کای اسکوتر استفاده شد. براساس نتایج این آزمون درآمد پایین کشاورزی در روستاهای منطقه در افزایش مهاجرت به شهر نقش دارد.

مالیک^۱ و همکاران (۲۰۱۲) با استفاده از مدل لاجیت و ریزداده های خانوار عوامل تعیین کننده فقر روستایی پاکستان را بررسی نمودند. در این بررسی، تعداد افراد دارای درآمد در خانوار، فرزندان در فاصله سنی ۶ تا ۱۷ سال، تعداد اتاق های موجود، تعداد افرادی که در هر اتاق زندگی می کنند، تعداد زن ۱۸ سال و به بالا در خانوار، تعداد مرد ۱۸ سال و به بالا در خانوار، سرانه درآمد خانوار، دست یابی به آب سالم از متغیرهای اقتصادی اجتماعی و جمعیتی اثرگذار بر فقر بوده است.

آچیا^۲ و همکاران (۲۰۱۰) مقاله ای را تحت عنوان "یک مدل رگرسیونی لجستیک برای تعیین عوامل کلیدی فقر با استفاده از داده های دموگرافیک" نگاشته اند در این مقاله با استفاده از مدل لاجیت به بررسی عوامل مؤثر بر فقر ۴۰۰ خانوار شهری و روستایی کنیا در سال ۲۰۰۳ پرداختند. نتایج نشان داد که افزایش آموزش اثر مهمی را روی احتمال خروج از فقر دارد. هم چنین برای یک خانوار روستایی احتمال قرارگیری در فقر بیش از یک خانوار شهری است. سن سرپرست خانوار، اندازه خانوار و تعداد احشام از دیگر عواملی بودند که بر احتمال قرارگیری خانوار روستایی در فقر مؤثر بود هاند.

یاسین^۳ و همکاران (۲۰۱۰) به بررسی وضعیت فقر در سودان جنوبی پرداختند. در این مطالعه متغیرهایی مانند تحصیلات، وضع زناشویی سرپرست خانوار، اندازه خانوار، زن سرپرست بودن خانوار و نوع شغل مدنظر بوده است. نتایج نشان داد که تحصیلات متوسطه، سرپرست خانوار طلاق گرفته و زن سرپرست بودن خانوار تعیین کننده های اصلی فقر خانوارهای شهری هستند. از سوی دیگر تحصیلات دانشگاهی، سرپرست خانوار ازدواج کرده، اندازه خانوار و زن سرپرست بودن خانوار از جمله عوامل اثرگذار بر فقر در منطقه روستایی هستند.

روش تحقیق

با توجه به مطالعات انجام شده در زمینه های تجربی علم اقتصاد به راحتی می توان دریافت که بسیاری از روابط اقتصادی، به وسیله مدل های تک معادله ای قابل تبیین هستند در این مدل ها یک متغیر وابسته به عنوان تابعی از یک یا چند متغیر دیگر در نظر گرفته می شود به این ترتیب به طور ضمنی فرض بر این است که رابطه بین این دو یا چند متغیر به صورت یک طرفه می باشد.

اما مواردی وجود دارد که جریانی دو طرفه بین متغیرهای اقتصادی وجود دارد یا این که رابطه بین دو متغیر اقتصادی را تنها توسط یک معادله نمی توان توضیح داد در این شرایط به دو یا چند معادله احتیاج خواهیم داشت و همین ضرورت است که ما را متوجه بحث معادلات همزمان می کند. لذا در این مقاله با توجه به این موضوع که هدف بررسی ارتباط سرمایه گذاری دولت در بخش کشاورزی و فقر و درآمد روستایی در کشور است و نمی توان این دو را با یک معادله تکی به همدیگر ربط داد. پس برای ارتباط بین این دو باید از چند معادله استفاده کرد در نتیجه برای بررسی و مرتبط ساختن سرمایه گذاری دولت و فقر روستایی در کشور از سیستم معادلات همزمان استفاده می کنیم.

¹.Malik

².Achia

³.Yassin

به منظور بررسی اثر مستقیم و غیرمستقیم سرمایه بر فقر روستایی براساس نظر عظیمی (۱۳۶۹) که فقر را متأثر از دو عامل رشد اقتصادی و توزیع درآمد می‌داند، ابتدا با برآورد تابع رشد اقتصادی بخش کشاورزی، تأثیر سرمایه گذاری (موجودی سرمایه) در بخش کشاورزی بر رشد اقتصادی بخش بررسی می‌شود. سپس از طریق توابع رگرسیونی فقر، تأثیر رشد اقتصادی، توزیع درآمد و سرمایه گذاری کشاورزی بر میزان فقر در مناطق روستایی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

رشد اقتصادی به طور کلی تابع میزان عوامل تولید و بهره وری این عوامل است. از این رو، مدل رشد اقتصادی مورد نظر برای بخش کشاورزی به صورت زیر تعریف شده است:

$$\text{LnEG} = \alpha_1 + \alpha_2 \text{LnL} + \alpha_3 \text{LnK} + U_1 \quad (1)$$

Ln: بیان گر لگاریتم است.

EG: رشد اقتصادی بخش کشاورزی

L: نیروی کار شاغل در بخش کشاورزی

K: موجودی سرمایه بخش کشاورزی

با توجه به این که براساس تئوری، فقر در حالت کلی تابع رشد اقتصادی و توزیع منافع حاصل از رشد اقتصادی (الگوی توزیع درآمد) در جامعه است، مدل رگرسیونی فقر به صورت زیر تعریف شده است:

$$\text{Lap} = \beta_0 + \beta_1 \text{LnID} + \beta_2 \text{LnEG} + U_2 \quad (2)$$

AP: میزان فقر مطلق روستایی (درصد)

ID: شاخص توزیع درآمد روستایی (ضریب جینی)

برای محاسبه میزان فقر مطلق روستایی از نسبت سرشمار (Head count) استفاده شده است (خالدی، ۱۳۸۴):

$$\text{HC} = (\text{M}/\text{N}) * 100$$

HC: شاخص نسبت سرشمار (درصد 100)

N: تعداد کل افراد جامعه آماری

M: تعداد افراد فقیر (زیر خط فقر) جامعه آماری

خط فقر مطلق ۱، مقدار مخارج یا درآمدی است که با توجه به زمین ه های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... جامعه مورد بررسی برای تأمین حداقل نیازهای افراد مانند غذا، پوشاک، مسکن و ... لازم است و یا حداقل شرایطی مانند حداقل میزان درآمد، تحصیلات، مسکن و ... است که عدم تأمین آن موجب می‌شود تا فرد مورد نظر به عنوان فقیر شناخته شود.

در صورتی که در تابع رگرسیونی مربوط به فقر (رابطه ۲) به جای رشد اقتصادی بخش کشاورزی (EG) مقادیر موجودی سرمایه (K)، نیروی کار (L) و بهره وری کل عوامل تولید (TFP) را قرار دهیم، می‌توانیم نتیجه مستقیم

¹ . Absolute poverty line

اثر موجودی سرمایه را بر فقر بسنجیم . باید توجه داشت که این جایگزینی از نظر تصریح مدل اگرچه کاملاً پذیرفتنی نیست، اما در صورت توجه به شیوه محاسبه ارزش افزوده بخش های اقتصادی می تواند از مقبولیت مناسبی برخوردار باشد:

$$Lap = Y_0 + Y_1 \ln D + Y_2 \ln K + Y_3 \ln L + Y_4 \ln TFP + U_5 \quad (3)$$

بنابر آن چه در بالا آورده شد، در این مطالعه، سه مدل رگرسیونی تک معادله ای برآورد خواهد شد . با بررسی نتایج حاصل از برآورد این مدل های رگرسیونی می توان شیوه و میزان اثر سرمایه گذاری در بخش کشاورزی را بر وضعیت فقر روستایی ایران آشکار ساخت.

آمار و اطلاعات مورد نیاز از مراکز متعدد آماری نظیر : مرکز آمار ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، وزارت جهاد کشاورزی، FAO و برحسب ضرورت از ارگان های دیگر گردآوری شده است . دوره زمانی مطالعه، سال های ۱۳۹۸-۱۳۵۳ بوده و جامعه آماری آن را بخش کشاورزی و مناطق روستایی ایران تشکیل داده است. از نرم افزار E-views برای برآورد مدل های رگرسیونی و آزمون های آماری استفاده شده است.

نتایج و بحث

بررسی روند تغییرات متغیرهای ارزش افزوده، موجودی سرمایه و نیروی کار شاغل در بخش روستایی، درآمد ملی، کل جمعیت، نرخ باسوادی و تولید ناخالص داخلی نشان می دهد موجودی سرمایه بخش کشاورزی در طی سال های ۶۷-۱۳۵۸ به دلیل وقوع جنگ ایران و عراق و عدم سرمایه گذاری کافی از سوی دولت و بخش خصوصی در این بخش دارای روند کاهنده بوده است .

مقدار فقر در مناطق روستایی ایران با توجه به عوامل موثر بر آن با تغییرات زیادی همراه است. بالاترین میزان فقر مربوط به سال های ۵۶-۱۳۵۵ (۴۲ درصد) بوده است. در دوره های ۸۰-۱۳۵۰ میانگین فقر روستایی برابر ۳۱ درصد بوده است.

متغیر نرخ باسوادی تقریباً در سطح ده درصد و با علامت مثبت معنی دار شده است. یک واحد افزایش در نرخ باسوادی روستایی منجر به ۱۰۷ واحد افزایش در سرمایه گذاری در بخش کشاورزی می شود. متغیر تولید ناخالص داخلی منجر به افزایش ۰/۳ واحدی در سرمایه گذاری بخش کشاورزی خواهد شد.

ضریب کشش نیروی کار شاغل در بخش کشاورزی (L) برای رشد اقتصادی آن در دوره مورد بررسی ۰/۶ درصد بوده است. ضریب بالای نیروی کار نسبت به سرمایه در تابع رشد اقتصادی نشان می دهد که بخش کشاورزی هنوز مبتنی بر روش های تولید کاربر بوده است این عامل می تواند بیشتر از متغیرهای دیگر در رشد بخش روستایی و کشاورزی تاثیرگذار باشد.

سرمایه در بخش کشاورزی (K) با کشش ۰/۲ درصد اثر معنی داری بر رشد کشاورزی و بخش روستایی بوده است و افزایش یک درصدی سرمایه می تواند ۰/۲ درصد رشد اقتصادی این بخش را افزایش دهد.

بیشترین تأثیر در بین عوامل موثر بر رشد اقتصادی مربوط به بهره‌وری عوامل تولید (TFP) بوده است کشش یک درصدی آن نشان می دهد برای تحقق سریع رشد اقتصادی با توجه به محدودیت های عرضه کار و سرمایه، ارتقای

بهره‌وری عوامل تولید خیلی مهم است. با این وجود با توجه به کمبود نهاده‌های مکمل کاربرد بخش کشاورزی کشور، تمرکز برنامه‌های اقتصادی دولت در این بخش بر ارتقای بهره‌وری عوامل تولید به خصوص کار و سرمایه می‌تواند بر تحریک رشد اقتصادی آن، تأثیر گسترده‌ای داشته باشد. نیروی کار بخش کشاورزی، اثر کاهنده خود را بر فقر روستایی تنها از طریق موجودی سرمایه نشان می‌دهد. به طوری که یک درصد افزایش در موجودی سرمایه هیچ تغییری نکند.

جدول ۱- نتایج حاصل از تخمین مدل

متغیر توضیحی	ضریب	T آماره
c	-۳/۶	-۲/۶
Link	۰/۲	۱۴/۵
Ln1	۰/۵	۵/۷
Letfp	۱	۵۴
R2	۰/۹۹	
F	۵۲۷۸	

ماخذ: یافته تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

روستاییان کشورهای در حال توسعه عمدتاً به فعالیت‌های کشاورزی و یا دامپروری و برخی به صنایع وابسته به کشاورزی اشتغال دارند و خصوصیت اصلی این نوع از این فعالیت‌ها که آن‌ها را از فعالیت‌های صنعتی متمایز می‌سازد درآمد نامشخص و بدون ثبات آن است. از مطالعاتی که انجام گرفته مشاهده می‌شود که درآمد کشاورزان و در نتیجه روستاییان از درآمد سایر مشاغل کمتر و با نوسانات بیشتری همراه بوده است از این مهمتر اینکه به دلیل عدم ثبات و نوسان قیمت‌ها که منجر به نوسان در درآمد کشاورزان می‌شود سهم درآمد آن‌ها نسبت به دیگر اقشار جامعه روز به روز در حال کاهش است. افزایش رشد اقتصادی بخش کشاورزی و رسیدن آن به سطح رشد اقتصادی موثر بر فقر یا رشد معادل فقر می‌تواند بر فقر در مناطق روستایی موثر باشد. بدیهی است که با توجه به محدودیت‌های خاص حاکم بر مناطق روستایی و بخش کشاورزی ایران ضروری است که تزریق سرمایه به نحوی باشد که سرمایه مورد نظر به صورت کامل جذب این بخش شده و از آن خارج نشود. همچنین تزریق سرمایه به بخش کشاورزی در صورت هدفمندی برای اقشار فقیر و آسیب‌پذیری، باید به صورت ویژه در سیاست‌های توسعه سرمایه‌گذاری کشاورزی مورد توجه قرار گیرد. برای افزایش رشد اقتصادی در بخش کشاورزی می‌بایست نیروی کار ماهر و تحصیل کرده را به جای نیروی کار مسن و بی‌سواد جایگزین کرد. که البته این امر در بلندمدت و با ایجاد شرایط لازم برای حضور جوانان تحصیل کرده میسر می‌شود.

منابع

- بنی اسدی، م.، محسنی، ر. (۱۳۹۳). بررسی اثر سرمایه گذاری بخش کشاورزی بر فقر، توزیع درآمد و مهاجرت روستایی. بانک مرکزی ج.ا.ا. انتشارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- حجتی، م. (۱۳۸۰). توسعه کشاورزی و امنیت سرمایه گذاری، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال نهم، شماره ۳۳. خالدي، ک.، یزدانی، س.، حقیقت نژاد، ا. (۱۳۸۷). مطالعه فقر روستایی ایران و تعیین عوامل موثر بر آن با تاکید بر سرمایه گذاری بخش کشاورزی. فصلنامه پژوهش اقتصادی، ۱۰(۳۵): ۲۰۵ تا ۲۲۸.
- درویشی، ع. (۱۳۷۳). ظرفیت و توان توسعه پایدار کشاورزی، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال دوم، شماره ۵. رنجپور، ر.، حقیقت، ج.، کریمی، ز.، مردی بیوه راه، ر. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر سرمایه گذاری در بخش کشاورزی بر قیمت مواد غذایی. تحقیقات اقتصاد کشاورزی ۶(۴): ۷۱ تا ۹۱.
- سروری، ع.، کرباسی، ع.، کاخکی، م.، هاتف، ح. (۱۳۹۱). اثر نرخ رشد اقتصادی و آزادسازی تجاری بر کاهش فقر در ایران. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۲۱(۸۳).
- شاکری، ع.، وموسوی، م. (۱۳۸۷). ارائه راهکارهای افزایش انگیزه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی ایران. اقتصاد و کشاورزی، ۲(۳): ۲۶ تا ۲۸.
- صامتی، م.، کریمی، ع. (۱۳۸۳). بررسی تاثیر هزینه های دولت بر بخش کشاورزی بر کاهش فقر روستایی در کشور. تحقیقات اقتصادی، ۶۷، ۲۱۳ تا ۲۳۴.
- صامتی، م. و فرامرزی پور، ب. (۱۳۸۳). بررسی موانع سرمایه گذاری خصوصی در بخش کشاورزی ایران. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۲(۴۵). طالبی، م.، جمعه پور، م.، گنجی پور، م. (۱۳۹۴). نقش سرمایه گذاری های دولت در ظرفیت سازی مناطق روستایی. فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، ۵(۱۷): ۵۹ تا ۷۴.
- عظیمی، حسین (۱۳۶۹). ابعاد اقتصادی مؤثر در ایجاد زمینه های فقر در جامعه. اولین سمینار فقر و فقرزدایی، انتشارات دانشگاه بهزیستی، تهران.
- عمرانی، م.، فرج زاده، ذ. (۱۳۹۴). نقش انواع سرمایه در رشد بخش کشاورزی ایران. تحقیقات اقتصاد کشاورزی، ۷(۴): ۱ تا ۱۹.
- عزمی، آ.، میرزایی، ف.، شمسی، ر. (۱۳۹۲). چالش ها و مشکلات بخش کشاورزی و نقش آن در مهاجرت از روستا به شهر قنبری، ی. و برقی، ح. (۱۳۸۷). چالش های اساسی در توسعه پایدار کشاورزی ایران. نشریه راهبرد یاس، ۲۱۸: ۱۶ تا ۲۳۴.

Achaia, T.N.O., A. Wangombe, N. Khadioli, (2010), "A Logistic Regression Model to Identify Key Determinants of Poverty Using Demographic and Health Survey Data", European Journal of Social Science, Volume ۱۳(۱), pp: ۳۸-۴۵.

Yassin, A.E, A. Salah and S. Afar (2011), Poverty Alleviation in Sudan: The Case of Rank Country, ERF Economic Research Forum, working paper, No. 640.

Malik, Sh., I. Sh. Chaudhry and I. Hani, (2012), "Analysis of Rural Poverty in Pakistan; Bi-Model Estimation of Some Selected Villages International Journal of Humanities and Social Science, 2: 8.PP 73-80.